

Publikacja jest udostępniona na licencji
Creative Commons (CC BY 4.0)

WIELOGŁOS

Pismo Wydziału Polonistyki UJ

1/2024 (59), s. 15–35

ISSN 1897-1962 (druk) | 2084-395X (online)

doi: 10.4467/2084395XWI.24.002.19470

<https://www.ejournals.eu/Wieloglos>

Magdalena Roguska-Németh

Uniwersytet Warszawski

 <https://orcid.org/0000-0002-1951-6619>

Pojęcie transkulturowości w węgierskojęzycznej refleksji literaturoznawczej

Transkulturowość jako zjawisko w kulturze i literaturze nie jest wbrew powszechnemu mniemaniu niczym nowym. Jak dowodzi w jednym ze swoich ostatnich tekstów Wolfgang Welsch, nawet największe kultury nigdy nie rozwinęły się bowiem w izolacji. Jako przykład podaje między innymi kulturę grecką, na której rozwój wpłynęły Egipt, Bliski Wschód, Babilonia i Fenicja, czy kulturę japońską, której nie można zrozumieć bez uwzględnienia jej wzajemnych powiązań z kulturą chińską, koreańską, indyjską, a nawet hellenistyczną i współczesną kulturą europejską¹. Powyższe stwierdzenie skłania nas do rozróżnienia transkulturowości, rozumianej jako zjawisko w kulturze i literaturze, i pojęcia transkulturowości, którym posługuje się współczesne literaturo- i kulturoznawstwo. To drugie, w zależności od przyjętej daty początkowej, ma bowiem najwyżej 80 lat. Za twórcę pojęcia transkulturowości uważany jest zazwyczaj Wolfgang Welsch, który po raz pierwszy posłużył się nim w latach 90. XX wieku (czyli zaledwie ponad 30 lat temu) w odniesieniu do zjawisk kulturowych końca XX wieku². Wcześniej jednak, bo już w latach 40., Fernando Ortiz pisał o tak zwanej transkulturowości w kontekście studiów nad kulturą afro-kubańską oraz przemian kulturowych, które dokonały się na Kubie wraz z zajęciem wyspy przez kolonizatorów z Półwyspu Iberyjskiego³.

¹ W. Welsch, *Transculturality in Literature. A Phenomenon as Old as It Is Current*, „World Literature Studies” 2022, no. 3, s. 5.

² *Idem*, *Transculturality – the Puzzling Form of Cultures Today* [w:] *Spaces of Culture. City, Nation, World*, eds. M. Featherstone, S. Lash, London: Sage 1999, s. 194–213.

³ F. Ortiz, *Contrapunteo cubano del tabaco y el azúcar*, Madrid: Ediciones Cátedra 2002.

Obaj wymieniani są w niemal wszystkich tekstach naukowych poświęconych studiom transkulturowym, niezależnie od tego, których kręgów kulturowych i językowych owe teksty dotyczą.

W niniejszym studium chciałabym się przyjrzeć temu, jak funkcjonuje i jakie miejsce zajmuje pojęcie transkulturowości w węgierskojęzycznym dyskursie literaturoznawczym. Węgierskie badania literaturoznawcze są bowiem jednym z tych obszarów, w których studia transkulturowe już od ponad dekady rozwijają się szczególnie prężnie. W pierwszej kolejności wynika to ze specyfiki literatury węgierskiej, która od przeszło stu lat ma charakter policentryczny, czyli wielośrodkowy. Taki status literatura węgierska uzyskała w wyniku różnych zawirowań historycznych, a przede wszystkim w wyniku wydarzeń, które były następstwem traktatu pokojowego podpisanego w 1920 roku w pałacu Grand Trianon w Wersalu między Węgrami a państwami ententy. Węgry utraciły wówczas dwie trzecie terytorium oraz ponad połowę ludności. Z literackiego punktu widzenia konsekwencją owych wypadków okazało się wyodrębnienie się, oprócz „literatury węgierskiej z Węgier”, tak zwanych literatur mniejszościowych, to jest tworzonych przez Węgrów zamieszkujących poza granicami kraju, na terenach historycznych Węgier. Podział ten, który znajdziemy w większości współczesnych opracowań historycznoliterackich, obok literatury węgierskiej z Węgier uwzględnia zazwyczaj cztery grupy: literaturę węgierską z terenu Siedmiogrodu (Rumunii), Wojwodiny (Serbii), Zakarpacia (Ukrainy) oraz Górnych Węgier (obecnie Słowacji, a wcześniej Czechosłowacji). Odrębne miejsce w klasyfikacji literatury węgierskiej zajmuje tak zwana zachodnia literatura węgierska, tworzona przez Węgrów, którzy z różnych powodów osiedlili się poza granicami historycznych Węgier (m.in. w Ameryce Północnej i Południowej, w Australii, Izraelu, RPA i w zachodniej części Europy). Ponadto pod koniec XX wieku, w węgierskim dyskursie literaturoznawczym pojawiło się termin „literatura migracyjna”, którego zakres w zasadzie pokrywa się z pojęciem zachodniej literatury węgierskiej i służy do określenia literatury tworzonej przez węgierską diasporę. Oba pojęcia odnoszą się przede wszystkim do pisarzy pochodzenia węgierskiego, którzy mieszkają poza granicami Węgier, ale tworzą w języku węgierskim. Obok nich sytuują się tak zwani autorzy transjęzyczni, którzy z różnych powodów zdecydowali się na pisanie w języku innym niż ich język ojczysty, oraz pisarze dwujęzyczni, którzy posługują się równolegle dwoma językami.

Integralną część literatury węgierskiej stanowi zatem gros pisarzy, którzy związani są z więcej niż jedną kulturą i z więcej niż jednym językiem, a co za tym idzie, badanie ich twórczości wymaga innego ujęcia metodologicznego niż metody badawcze tradycyjnie stosowane w analizach literatur narodowych. Taką właśnie metodologią okazała się dla wielu badaczy literatury węgierskiej transkulturowość.

Badania transkulturowe rozwijają się w węgierskim kręgu językowym w kilku ośrodkach akademickich, wśród których prym wiodą te, które

znajdują się poza granicami Węgier. Czołowy jest już od wielu lat Uniwersytet Konstantyna Filozofa w Nitrze na Słowacji, gdzie w 2017 roku uruchomiono transkulturową grupę badawczą pod kierownictwem Zoltána Németha⁴. Wyniki badań członkowie grupy mieli szansę zaprezentować już sześciokrotnie na corocznych kongresach⁵, które dotyczyły zagadnień transkulturowości i dwujęzyczności w kontekście literatury węgierskiej. Pokłosiem czterech kongresów były ponadto tomy konferencyjne, które stanowią zbiór niemal 70 artykułów naukowych odnoszących się bezpośrednio do transkulturowości, względnie czerpiących z transkulturowej myśli metodologicznej⁶. Mnożość tekstów zawartych w kolejnych tomach nie pozwala na szczegółowe zreferowanie tego, jak dani autorzy opisują pojęcie transkulturowości i w jaki sposób wykorzystują je do badania tekstów literackich. Z punktu widzenia tematu podejmowanego w niniejszym artykule godne uwagi wydaje się jednak głównie to, w jaki sposób pojęcie transkulturowości rozumiane jest przez redaktorów rzeczonych tomów. Jak można domniemywać, myśli sformułowane we wstępach kolejnych publikacji stanowiły bowiem punkt wyjścia do rozważań zawartych w kolejnych rozdziałach.

Jak czytamy w przedmowie do pierwszego tomu z roku 2018, transkulturowość należy rozumieć jako metodologiczne ujęcie, które wydaje się szczególnie przydatne do „badania twórczości autorów dwu- i wielojęzycznych, autorów żyjących poza granicami kraju, pisarzy migracyjnych oraz twórców o hybrydycznej tożsamości”⁷. Redaktorzy tomów wskazują dwa cele swoich działań badawczych: po pierwsze, włączenie się w nurt badań i interpretacji literaturoznawczych i historycznoliterackich, które w ostatnich latach i dekadach nabierają rozpędu w węgierskich studiach literackich i które czerpią

⁴ W skład grupy weszli tacy badacze, jak Krisztián Benyovszky, Zsófia Bárczi, Anikó N. Tóth, Gabriella Petres Csizmadia, József Keserű, Péter H. Nagy, Patrik Šenkár, Csilla Nagy oraz Anikó Polgár i Zoltán Csehy, którzy obecni byli na wszystkich organizowanych przez grupę konferencjach, a także Pál Száz, Dorottya Szávai, Mónika Dánél, Tímea Jablonczay, Éva Bányai, István Ladányi, Attila Mizser i wielu innych.

⁵ Konferencje organizowane były początkowo, tj. w latach 2017–2019, przez Uniwersytet Konstantyna Filozofa w Nitrze, a następnie, w latach 2021–2023, przez stowarzyszenie literacko-artystyczne Bázis.

⁶ *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018; *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018; *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019; *Transzkulturalizmus és bilingvizmus 4.*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, s.l.: Bázis – Magyar Irodalmi és Művészeti Egyesület Szlovákiában, 2022.

⁷ *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 6.

z transnarodowej i transkulturowej perspektywy, po drugie, biorąc pod uwagę specyficzną „słowacko-węgierską pozycję” literaturoznawców skupionych wokół nitrzańskiej grupy transkulturowej, zainspirowanie owych badań i stworzenie w ich obrębie nowych kontekstów i obszarów badawczych⁸.

Lektura artykułów zawartych w tomach pozwala stwierdzić, że powyższe cele udało się w dużej mierze zrealizować. Z punktu widzenia poruszanej tematyki są to bowiem wydawnictwa dość heterogeniczne, ale jednocześnie bez wątplenia spójne. Teksty zawarte w tomie pierwszym z 2018 roku *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban* [Transkulturowość i dwujęzyczność w literaturze] można podzielić na dwie grupy tematyczne. W pierwszej znalazły się prace, które czerpią z transkulturowej myśli metodologicznej w opisie takich zjawisk, jak (rzeczywista – dobrowolna lub przymusowa – oraz wewnętrzna) migracja, wygnanie i wypędzenie. Tímea Jablonczay analizuje tworzoną w okresie międzywojnia twórczość poetką Erzsi Szenes, węgierskiej autorki żydowskiego pochodzenia, która urodziła się i przez dużą część życia mieszkała i tworzyła na terenie dzisiejszej Słowacji⁹, Zoltán Csehy szczegółowo opisuje życie i twórczość Michele’a Marullo Tarchanioty, neolacińskiego twórcy i włoskiego kondotiera greckiego pochodzenia, którego określa mianem „poety migracyjnego drugiej generacji”¹⁰, podczas gdy Beatrix Visy prezentuje „formy wewnętrznej emigracji” w prozie Imre Kertésza¹¹.

Drugą (i zdecydowanie liczniejszą) grupę stanowią artykuły poświęcone twórczości autorów dwu-, wielo- i transjęzycznych. Anikó Polgár przygląda się dwujęzycznej książce dla dzieci bilingwalnej autorki Alexandry Salmeli¹², Kornélia Lomboš analizuje za pomocą transkulturowych narzędzi metodologicznych trylogię Livii Bitton-Jackson, anglofońskiej pisarki węgierskiego pochodzenia¹³, Anikó N. Tóth bada wydaną pod pseudonimem powieść Danie-li Kapitáňowej *Samka Tale księga o cmentarzu*¹⁴, Gabriella Petres Csizmadia pochyła się nad autobiograficznym utworem słowackiej autorki o korzeniach

⁸ *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 7.

⁹ T. Jablonczay, *Száműzetés, melankólia, a nyelv idegensége Szenes Erzsi költészetében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 39–59.

¹⁰ Z. Csehy, *Michael Tarchaniota Marullus. Μιχαήλ Μάρουλλος Ταρχανειώτης* (Egy második generációs migráns költő a reneszánsz Itáliában) [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 19–38.

¹¹ B. Visy, *Száműzetések – a belső emigráció formái Kertész Imre prózájában* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 151–164.

¹² A. Polgár, *Alexandra Salmela meséinek transzkulturális értelmezése* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 221–231.

¹³ K. Lomboš, *Livia Bitton-Jackson trilógiája és a transzkulturalizmus* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 127–138.

¹⁴ A.N. Tóth, *Samko Tále transzkulturális regénytere* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 139–149.

węgierskich Mili Haugovej pod tytułem *Zrkadlo dovnútra*¹⁵, Éva Bányaï analizuje powieści Andrei Tompy – węgierskiej autorki urodzonej w rumuńskim Siedmiogrodzie¹⁶, a Krisztián Benyovszky przedstawia swoje odczytanie wielojęzycznej, groteskowej powieści osadzonej w nurcie *science fiction* Kolomana Kocúra *Sracia zbraň*¹⁷.

Tom drugi, *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalomokban* [Transkulturowość i dwujęzyczność w literaturach środkowoeuropejskich], wydany również w roku 2018, różni się od poprzedniego nie tylko objętością (jest pod tym względem zdecydowanie skromniejszy), ale także wartością. Mniej występuje w nim bowiem artykułów naukowych, które można by określić mianem „studiów przypadku”, a więcej tekstów przekrojowych, które starają się ogólnie uchwycić opisywane zjawiska. Do grupy pierwszej należą: artykuł Anikó N. Tóth analizujący pluricentryczność języka powieści *Klára* Norberta Györgya¹⁸, tekst Gabrielli Petres Csizmadii poświęcony językowym aspektom powieści Pála Száza *Fűje sarjad mezőknek*, w całości napisanej w dialekcie Węgrów ze Słowacji¹⁹, oraz studium Gabrielli Mádi na temat „węgierskiej powieści mniejszościowej” Évy Berniczky *Méhe nélkül a bába*²⁰.

Do grupy drugiej możemy natomiast zaliczyć dwa artykuły przedstawiające historie czasopism literackich: „Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok” / „Acta Comparationis Litterarum Universarum”, wielojęzycznego periodyku o charakterze komparatystycznym, wydawanego od 1877 roku w Kluż-Napoce w Rumunii²¹, oraz „Új Symposionu”, niezwykle ważnego dla kultury i literatury węgierskiej forum prasowego wojwodińskich Węgrów z Serbii²²,

¹⁵ G. Petres Csizmadia, „A kényelvűség komplikációi”. Mili Haugová *„Zrkadlo dovnútra” (Belső tükör) c. Önéletrajzról* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 165–174.

¹⁶ É. Bányaï, *A hibrid rózsa. Transzkulturalizmus Tompa Andrea regényeiben* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 233–242.

¹⁷ K. Benyovszky, *Nyelvek karneválja Koloman Kocúr „Sracia zbraň” (Szarbomba) című regényében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 183–200.

¹⁸ A.N. Tóth, *Pluricentrikus nyelv és transzkulturális jelenségek Norbert György „Klára” című regényében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai...*, s. 73–83.

¹⁹ G. Petres Csizmadia, „Hijábo beszill így vagy úgy a embër, akkor is csak a magájjét mongya”. Száz Pál *„Fűje sarjad mezőknek” című műve nyelvhasználatáról* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai...*, s. 85–94.

²⁰ G. Mádi, *Nyelvi kontaktushatások egy magyar kisebbségi regényben: Berniczky Éva „Méhe nélkül a bába” című regénye alapján* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai...*, s. 95–100.

²¹ D. Szávai, *A székely Edward. Gondolatok az első európai komparatiztikai lap, az Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok, az Acta Comparationis Litterarum Universarum történetéről a többnyelvűség perspektívájában* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai...*, s. 11–22.

²² I. Ladányi, *Az újvidéki Új Symposion folyóirat első szerkesztői nemzedékének többközpontú irodalom- és kultúrafelfogása* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai...*, s. 23–31.

a także trzy teksty o charakterze przekrojowym, poświęcone transkulturowym i regionalnym kodom w literaturze Węgrów ze Słowacji²³, narracjom tożsamościowym w prozie współczesnych autorek pochodzenia węgierskiego²⁴ oraz wielośrodkowości i transkulturowości współczesnej literatury węgierskiej tworzonej poza granicami kraju²⁵.

W tomie trzecim z 2019 roku *Transzkulturalizmus és bilingvizmus* [Transkulturowość i dwujęzyczność], podobnie jak w dwóch poprzednich, znalazły się teksty dotyczące twórczości autorów o niejednorodnej tożsamości kulturowej. István Ladányi i Beatrix Visy przedstawili swoje analizy utworów węgierskiego autora z Wojwodiny Ottó Tolnaiego²⁶, Éva Bányai pochyliła się nad powieścią siedmiogrodzkiego pisarza Sándora Zsigmonda Pappa *Gyűlölet*²⁷, a Gabriella Brutovszky nad liryką Zehry Çırak, germanofońskiej poetki tureckiego pochodzenia²⁸. Oprócz nich przeczytamy dwa artykuły o charakterze teoretycznym, z których jeden opisuje transkulturowość w perspektywie historycznej²⁹, a drugi w kontekście literatury węgierskiej ze Słowacji³⁰, oraz dwa teksty o charakterze historio- i kulturoznawczym – Marcina Grada o polskich wątkach w węgierskich tekstach wspomnieniowych³¹ oraz Anikó N. Tóth na temat wielokulturowego miasta słowackiego Selmec³².

Wreszcie podobne zagadnienia (twórczość autorów migracyjnych, wielo- i transjęzycznych, problematyka związana z literaturami mniejszościowymi) podejmują również artykuły zawarte w tomie czwartym *Transzkulturalizmus és bilingvizmus 4.* [Transkulturowość i dwujęzyczność IV]. Z merytorycznego

²³ Cs. Nagy, *Transzkulturális és regionális kódok a „szlovákiai magyar irodalomban”* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai...*, s. 45–51.

²⁴ M. Roguska, *Identitásnarratívák kortárs magyar származású írónők prózájában* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai...*, s. 33–43.

²⁵ Z. Németh, *Pluricentrikus nyelv és transzkulturalizmus a kortárs határon túli magyar irodalomban* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai...*, s. 59–71.

²⁶ I. Ladányi, *Tolnai Ottó Krik ruže (1988) című, szerb nyelven írt verseskötetének nyelvi és kulturális beágyazottsága* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 167–181; B. Visy, *Súlyos határsértés. Határhely(zet)ek, identitáshatárok Tolnai Ottó Szeméremékszerrek című regényében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 183–192.

²⁷ É. Bányai, *Transzkulturális utazás (Papp Sándor Zsigmond „Gyűlölet” című regényében)* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 193–202.

²⁸ G. Brutovszky, *Transzkulturális sokféleség Zehra Çırak költészetében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 211–222.

²⁹ M. Roguska-Németh, *A transzkulturalizmus. Metodológia és fogalomtörténet* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 11–19.

³⁰ Z. Németh, *A transzkulturalizmus és bilingvizmus szintjei a szlovákiai magyar irodalomban* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 21–36.

³¹ M. Grad, *Három magyar a Balti-tengernél. A Balti-tenger és Gdańsk Somlyó György, Pethő Tibor és Ruffy Péter szemével* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 65–99.

³² A.N. Tóth, *Selmec mint transzkulturális tér* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 49–64.

punktu widzenia za nieco odbiegające od poprzednich można uznać trzy artykuły: analizę filmu Rolanda Vranika *Az állampolgár* Móniki Dánél³³, tekst translatologiczny badający językowe aspekty utworów autorstwa słowackich pisarzy zamieszkujących poza granicami kraju Tímei Péntzes³⁴ oraz studium Zoltána Németha poświęcone koncepcji transkulturowej historii literatury³⁵.

Tematyka powyższych tomów jest, jak widać, bardzo szeroka, choć nie- trudno też zauważyć, że pewne tematy wydają się podejmowane częściej niż inne. Optyka transkulturowa posłużyła nitrzańskim badaczom przede wszystkim do analizy twórczości autorów węgierskich zamieszkujących poza granicami kraju, głównie w państwach ościennych, takich jak Słowacja, Rumunia oraz Serbia, oraz autorów-migrantów zamieszkujących na zachodzie Europy. Omawiana problematyka dotyczy zaś zwłaszcza takich kwestii, jak dwu-, wielo- i transjęzyczność, zagadnienie literatury mniejszościowej i (e/i)migracyjnej oraz hybrydyczność języka.

W kontekście tego, jak autorzy i redaktorzy nitrzańskich tomów interpretują pojęcie transkulturowości i w jaki sposób wykorzystują je do badania tekstów literackich, należy podkreślić, że zarówno przez jednych, jak i przez drugich pojęcie transkulturowości wydaje się stosowane wymiennie z innym, zbieżnym z nim, choć nie do końca bliskoznacznym mu terminem transnarodowości. Redaktorzy tomów piszą bowiem o „transnarodowej i transkulturowej teorii literatury” czy też o „transnarodowej i transkulturowej perspektywie”³⁶, powołując się przy tym w pierwszej kolejności na myśli i ustalenia sformułowane przez Tímeę Jablonczay w wydanym w 2015 roku numerze tematycznym czasopisma literackiego „Helikon”, który poświęcony był „perspektywie transnarodowej w literaturoznawstwie”³⁷. Odniesienia do tego numeru „Helikonu” pojawiają się zresztą bardzo często w węgierskojęzycznych tekstach dotyczących transkulturowości. Stąd także zamienne stosowanie terminów transkulturowości i transnarodowości wydaje się w węgierskojęzycznym dyskursie literaturoznawczym niemal powszechne. Już tylko w nitrzańskich

³³ M. Dánél, *Nemzeti (kulturális) örökség transznacionális és transzmediális átfordításban* (Vranik Roland: „Az állampolgár”, 2016) [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus* 4., s. 11–26.

³⁴ T. Péntzes, *A szlovák expat szerzők műveiben előforduló kultúraspecifikus kifejezések és vendégzavak fordítása* (Svetlana Žuchová, Ivana Dobráková, Zuska Kepplová, Mária Modrovich) [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus* 4., s. 83–110.

³⁵ Z. Németh, *Hogyan írjunk transzkulturális irodalomtörténetet?* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus* 4., s. 347–359.

³⁶ *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, s. 6–7.

³⁷ T. Jablonczay, *Transznacionalizmus a gyakorlatban: migrációs praxisok a könyvek, az írásmódok, a műfajok és a fordítási stratégiák geográfiájában*, „Helikon” 2015, nr 2, s. 137–156.

tomach, pisząc o transkulturowości, na badania transnarodowe powołują się takie autorki, jak Kornélia Lomboš³⁸, Gabriella Petres Csizmadia³⁹, Anikó N. Tóth⁴⁰ czy Éva Bányai⁴¹.

Nie może to być przypadkowe, tym bardziej że autorzy wcześniejszego względu nitrzańskich tomów tematycznego numeru „Helikonu” z 2014 roku, który poświęcony był „studium porównawczym na przełomie wieków”, również utożsamiają transkulturowość z transnarodowością, a nawet zdają się stosować wymiennie pojęcia trans-, multi- i interkulturowości. We wstępie do tego numeru pod tytułem *Komparatiztikai kutatások az ezredfordulón. Összehasonlító irodalomtudomány a multikulturalizmus és a globalizáció korában* [Badania porównawcze na przełomie tysiącleci. Literatura porównawcza w dobie multikulturowości i globalizacji] jego redaktor tematyczny Zoltán Z. Varga pisze między innymi o „transkulturowej i transnarodowej tożsamości” takich autorów takich, Edward Said, Gayatri Chakravorty Spivak i Homi K. Bhabha⁴², podczas gdy Beáta Thomka w artykule *Germanofónia és a posztmigráns irodalom* [Germanofonia i literatura postmigracyjna] powołuje się na słowa Iliji Trojanowa, który niemieckojęzycznych laureatów literackiej Nagrody Nobla określa, traktowanymi jako synonimiczne, przymiotnikami „multi-, inter- i transkulturowy”⁴³.

Beáta Thomka napisała ponadto ważną monografię, która w dużej mierze czerpie z transkulturowej myśli metodologicznej⁴⁴. Co prawda, nie pochyła się w niej nad teoretycznymi niuansami transkulturowości, jej praca ma bowiem charakter raczej eseistyczny, podejmuje jednak tematy i bierze na warsztat utwory literackie, które zazwyczaj znajdują się w kręgu zainteresowania transkulturowych badań literackich: analizuje twórczość pisarzy wielo- i transjęzycznych, autorów migracyjnych i postmigracyjnych. Korpus tekstów omawianych w monografii okazuje się bardzo obszerny, obejmuje bowiem jeden wiersz (Istvána Domonkosa *Kormányeltörés*) i niemal czterdzieści utworów prozatorskich takich twórców, jak Danilo Kiš, Saša Stanišić, Nicol Ljubić, Ivana Sajko, Terézia Mora, Melinda Nadj Abonji, Jhumpa Lahiri, Aleksandar Hemon, Szilárd Borbély, Diego Marani czy Elena Ferrante. Większość z nich to autorzy transjęzyczni z byłej Jugosławii, pisarze serbscy, chorwaccy, bośniaccy itp., którzy odnieśli znaczący sukces w Europie Zachodniej, nie

³⁸ K. Lomboš, *op.cit.*

³⁹ G. Petres Csizmadia, *Az utazás interferenciája. Start és cél között rázkódk a test* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, s. 115–125.

⁴⁰ A.N. Tóth, *Samko...*; *eadem*, *Pluricentrikus...*; *eadem*, *Selmec...*

⁴¹ É. Bányai, *A hibrid...*

⁴² Z.Z. Varga, *Komparatiztikai kutatások az ezredfordulón. Összehasonlító irodalomtudomány a multikulturalizmus és a globalizáció korában*, „Helikon” 2014, nr 4, s. 506.

⁴³ B. Thomka, *Germanofónia és a posztmigráns irodalom*, „Helikon” 2014, nr 4, s. 586.

⁴⁴ *Eadem*, *Regénytapasztalat. Korélmény, hovartartozás, nyelvváltás*, Budapest: Kijárat Kiadó 2018.

tracąc jednak powiązania z postjugosłowiańską spuścizną kulturową i literacką. Thomka przedstawia wnikliwe i inspirujące analizy utworów, w centrum swoich rozważań stawiając pytanie o to, czy transkulturowe, migranckie, postmigranckie, transjęzyczne, wielogłosowe i wielokulturowe teksty mogą być odczytywane jako nowe odmiany powieści, które w sposób fundamentalny wpływają na kształt całego gatunku. Bada zjawisko transkulturowości/transnarodowości zarówno pod kątem miejsca tak zwanej powieści transkulturowej w historii powieści, jak i z punktu widzenia jej implikacji dla literatury światowej. Posługuje się przy tym pojęciami transkulturowości, wielokulturowości i transnarodowości, ale głównie tym ostatnim⁴⁵.

W kontekście świadomego lub nie użycia terminów „transkulturowy” i „transnarodowy” ciekawy wydaje się *casus* wspomnianej powyżej Tímei Jablonczay, redaktorki chętnie cytowanego przez węgierskojęzycznych badaczy transkulturowych numeru tematycznego „Helikonu”, poświęconego badaniom transnarodowym w literaturoznawstwie. Ta sama badaczka, której zainteresowania już od pewnego czasu oscylują wokół studiów nad Zagładą, jest bowiem redaktorką jeszcze jednego numeru tematycznego tego samego czasopisma, który dotyczył tym razem „transkulturowych badań nad pamięcią”⁴⁶. Znalazły się w nim niepublikowane dotychczas w języku węgierskim przedruki tekstów najważniejszych teoretyków transkulturowych badań pamięciowych: Michaela Rothberga⁴⁷, Maxa Silvermana⁴⁸ i Marianne Hirsch⁴⁹ oraz cztery artykuły poświęcone kolejno: problematyce postpamięciowej w twórczości autorów o korzeniach węgierskich⁵⁰, satyrycznym reprezentacjom pamięci o Holokauście w literaturze amerykańskiej po 2000 roku⁵¹, analizie różnic i podobieństw

⁴⁵ Więcej na temat monografii Beáty Thomki zob. np. M. Dánél, *Élő regények és többnyelvű irodalomszemlélet. Thomka Beáta: Regénytápasztalat. Korélmény, hovartartozás, nyelvváltás*, „Irodalomtörténet” 2019, nr 1, s. 109–117; Z. Németh, *A regény új, transzkulturális korszaka. Thomka Beáta, Regénytápasztalat. Korélmény, hovartartozás, nyelvváltás*, „Szépirodalmi Figyelő” 2019, nr 5, s. 112–116.

⁴⁶ *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.

⁴⁷ M. Rothberg, *W.E.B. Du Bois Varsóban: A holokauszt emlékezete és a bőrszín-határvonal (1949–1952)* (Fordította: Gerencsér Péter), *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3, s. 439–464.

⁴⁸ M. Silverman, *Gyarmati kísértetek a holokauszt ábrázolásában* (Fordította: Balogh Eszter Edit), *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3, s. 465–496.

⁴⁹ M. Hirsch, *A visszatérés tárgyai* (Fordította: Milián Orsolya), *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3, s. 497–521.

⁵⁰ M. Roguska-Németh, *Posztmemória és trauma. Transzkulturális esettanulmány (Charlotte Mendelson: Történetem, Sacha Batthyány: És nekem mi közöm ehhez?)*, *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3, s. 522–532.

⁵¹ T. Kisantal, *Kinek a holokausztja? A holokausztmemória szatirikus ábrázolásai a 2000-es évek utáni amerikai irodalomban*, *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3, s. 533–550.

między amerykańskimi powieściami o Holokauście a współczesnymi powieściami o Shoa, napisanymi w Europie Środkowo-Wschodniej⁵², oraz studium omawiające pamięć o Porajmos – eksterminacji Romów i Sinti przez III Rzeszę⁵³. Podczas prezentacji numeru⁵⁴ redaktorka naczelna „Helikonu” Györgyi Földes poprosiła Jablonczay o to, by scharakteryzowała różnice między transnarodowością a transkulturowością, a następnie wyjaśniła, dlaczego w kontekście badań nad pamięcią sięgnęła po koncepcję transkulturowości. Jablonczay stwierdziła wówczas, że transkulturowość i transnarodowość to niewątpliwie pojęcia bliskoznaczne, przy czym transkulturowość jest w jej opinii pojęciem szerszym, które swoim zasięgiem obejmuje transnarodowość. W kontekście węgierskich badań nad pamięcią jako przełomowy wskazała wydany w 2014 roku tom pod redakcją Anny Lujzy Szász i Máté Zomboryego *Transznacionális politika és a holokauszt emlékeztörténete* [Polityka transnarodowa i historia pamięci o Holokauście]⁵⁵. Zwróciła jednak uwagę, że zgodnie z ideą transnarodowości w rzeczonym tomie nacisk położono na wymiar polityczny badań nad pamięcią, podczas gdy w centrum zainteresowania Jablonczay znalazły się badania literackie i kulturowe. Ponadto, jak wyjaśnia Jablonczay w otwierającym ten numer „Helikonu” studium jej autorstwa:

Jednym z kamieni milowych zmian w studiach nad pamięcią było odejście od metodologicznego nacjonalizmu, a następnie także od ugruntowania normatywnej teorii przeszłości. Przesunęło to punkt ciężkości badań z tego, co zbiorowe, na to, co kulturowe⁵⁶.

[...] stało się jasne, że w teorii traumy i studiach nad pamięcią potrzebny jest tak zwany *zwrot transkulturowy*, który powinien prowadzić do zbadania skutków niesprawiedliwości społecznych i historycznych, poniesionych strat, traumatycznych historii z przeszłości i ich reprezentacji jako zjawisk *transhistorycznych, transnarodowych, transkulturowych i transmedialnych*⁵⁷.

⁵² E. Vilmos, *A vér és a tér öröksége. A holokauszt emlékezet kortárs irodalmi az Újvilágban és az Óházában, Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3, s. 551–567.

⁵³ I. Agárdi, „A zsidókkal együtt elvitték őket is”. *Multidimenzionális emlékezet és kisebbségi narratíva, Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3, s. 568–589.

⁵⁴ Nagranie ze spotkania promującego ten numer czasopisma jest dostępne online pod niniejszym adresem: <https://fb.watch/n844OXhnye/> [dostęp: 27.06.2023].

⁵⁵ *Transznacionális politika és a holokauszt emlékeztörténete*, szerk. A.L. Szász, M. Zombory, Budapest: Befejezetlen Múlt Alapítvány 2014.

⁵⁶ „Az emlékezetkutatásban lezajlott változások egyik mérföldköve, hogy elmozdult a módszertani nacionalizmustól, majd a normatív múltszemlélet rögzítettségétől is, a kutatásokban a kollektív helyett a kulturális összetevőre [...]” (T. Jablonczay, *Transzkulturális emlékezetkutatás*, „Helikon” 2022, nr 3, s. 399). Ten i wszystkie kolejne cytaty z języka węgierskiego przetłumaczyła autorka artykułu – M.R.N.

⁵⁷ „[...] kikerülő látszott, hogy a traumaelméletekben, és az emlékezetkutatásokban olyan, ún. transzkulturális fordulatra van szükség, amelynek fejleményeként a tár-

Jabloncay wyszła zatem z założenia, że w badaniach nad pamięcią zamiast do kategorii „metodologicznego nacjonalizmu” i „normatywnej teorii przeszłości” należy odwoływać się do terminów zwrotu transkulturowego, które to obecnie lepiej opisują zmiany zachodzące w tym obszarze. Z naszego punktu widzenia interesujące jest natomiast to, jak Jabloncay rozumie pojęcie transkulturowości. Otóż traktuje je jako pojęcie nadrzędne względem transnarodowości oraz innych pochodnych mu terminów, takich jak transmedialność i transhistoryczność.

O różnice między transnarodowością a transkulturowością pytany był również wspomniany już powyżej Zoltán Németh, jeden z redaktorów ni-trzańskich tomów. W rozmowie z Imre Józsefem Balázsem, która ukazała się na łamach czasopisma „Korunk”, a dokładnie w numerze tematycznym czasopisma poświęconym „transnarodowym sieciom literatury”, podobnie jak Tímea Jabloncay stwierdził, że uważa termin „transkulturowość” za szerszy niż „transnarodowość”⁵⁸. Poczytnił ponadto bardzo ciekawe w kontekście naszych rozważań spostrzeżenie. Zauważył bowiem, że pojęcia transnarodowości i transkulturowości są inaczej rozumiane w dyskursie zachodnim, a inaczej w narracjach środkowoeuropejskich:

Podczas gdy w dyskursach zachodniej teorii literatury transnarodowość odnosi się zwykle do przekraczania granic między państwami lub krajami, transkulturowość może być rozumiana szerzej, nawet jako hybrydyzacja kulturowa w obrębie jednego kraju. Mam wrażenie, że przymiotnik transnarodowy jest używany tylko przez nas, Środkowoeuropejczyków, w odniesieniu do przekraczania granic „narodowych”, w dyskursie zachodnim odnosi się on raczej do przekraczania granic państwowych. Z filologicznego punktu widzenia chodzi tu o przesunięcie znaczenia [angielskiego – dop. M.R.N] słowa „national”, ponieważ nie odnosi się ono do „narodowości” w sensie środkowoeuropejskim, ale do „obywatelstwa”⁵⁹.

sadalmi, történelmi igazságtalanságok kihatásait, az elszenvedett veszteségeket, múltbeli traumatikus történeteket és azok reprezentációit, mint *transztörténeti*, *transznacionális*, *transzkulturális* és *transzmediális* viszonyrendszerbe foglalt jelenségeket érdemes vizsgálni” (T. Jabloncay, *A transzkulturális emlékezetek és emlékezetkutatások kihívásai a globális korban*, „Helikon” 2022, nr 3, s. 406–407).

⁵⁸ Z. Németh, *Fogalmak, modellek felnyitása. Beszélgetés a transzkulturalizmus-kutatások helyzetéről (Kérdezett Balázs Imre József)*, „Korunk” 2022, nr 11, s. 4.

⁵⁹ „A transzkulturalizmus egy szélesebb fogalom. Míg a nyugati irodalomelméleti diskurzusokban a transznacionális általában államok, országok közötti határátlépésekre utal, addig a transzkulturális jelző tágabb értelemben fogható fel, akár egyetlen országon belüli kulturális hibridizáció is a tárgya. Úgy érzem, a transznacionális jelzőbe csak mi, közép-európaiak érezzük bele a «nemzeti»-n való átlépést, a nyugati diskurzusban ez sokkal inkább az államhatárokon való átlépésre utal. Filológiai szempontból itt a «national» szó jelentésének az elcsúszásáról van szó, amennyiben az nem a közép-európai értelemben vett «nemzetiség»-re, hanem «állampolgárság»-ra utal” (*ibidem*, s. 4).

Z tych właśnie względów Németh zdecydował się na odwoływanie się w swoich badaniach raczej do pojęcia transkulturowości, z pełną świadomością jednak tego, że oba te terminy odnoszą się do podobnych podstaw teoretycznych i zbieżnych modeli interpretacji:

W kontekście wymieszania kultur w obrębie jednego kraju przymiotnik transkulturowy wydawał mi się o wiele bardziej odpowiedni, nawet jeśli nie podążaliśmy za Welschowskimi intencjami. Strategia transkulturowości przyniosła jednak ze sobą również teoretyczne i terminologiczne podstawy transnarodowych studiów literackich, które można z doskonałym skutkiem wykorzystać do interpretacji autochtonicznych, a nie (neo)nomadycznych wzorców hybrydyzacji w obrębie jednego kraju. Innymi słowy, retoryka transkulturowa może w dużej mierze czerpać z ram koncepcyjnych transnarodowości, ale może je również poszerzać i odwoływać się do nowych sytuacji i relacji⁶⁰.

Na marginesie warto wspomnieć, że w tym samym transnarodowym numerze tematycznym „Korunk” ukazał się jeszcze jeden wywiad, który podobnie jak wcześniejszy, przeprowadził Imre József Balázs⁶¹. Jego rozmówcą był tym razem Andrei Terian, koordynator szeroko zakrojonego projektu „Transhirol”, którego głównym celem jest napisanie nowej, „transnarodowej historii literatury rumuńskiej”. Terian, co prawda, nie odwołuje się w swoim projekcie do transkulturowości, konsekwentnie mówi bowiem o perspektywie transnarodowej w opisywaniu literatury rumuńskiej, jednak założenia jego projektu wydają się podobne do założeń jeszcze innego realizowanego w Rumunii projektu, który z kolei powołuje się na transkulturowość jako główną myśl metodologiczną. Mowa o projekcie *Bevezetés a magyar irodalomba (Transzkulturális szempontok a magyar irodalom történeteinek más nyelveken való megírásához)* [Wprowadzenie do literatury węgierskiej (Transkulturowe aspekty pisania historii literatury węgierskiej w innych językach)], koordynowanym przez Évę Bányai, literaturoznawczynię z Uniwersytetu w Bukareszcie. W projekcie, którego celem jest napisanie historii literatury przeznaczonej dla cudzoziemców pod roboczym tytułem *Bevezetés a magyar irodalomba* [Wstęp do historii literatury węgierskiej], biorą udział

⁶⁰ „Az egy országon belül kulturális keveredésre sokkal alkalmasabb volt számomra a transzkulturális jelző, még ha éppen nem is a welschi intenciókat követtük. Viszont a transzkulturalizmus stratégiája hozta magával a transznacionális irodalomtudomány elméleti és terminológiai bázisát is, amelyet az egy országon belüli, autochton, nem (neo)-nomád hibridizációs minták értelmezéséhez is kiválóan lehet alkalmazni. Vagyis a transzkulturális retorika nagyban tud támaszkodni a transznacionalizmus fogalomkészletére, de tágítja, új helyzetekre és viszonyokra alkalmazza azt” (*ibidem*, s. 5).

⁶¹ A. Terian, *Minden nemzeti irodalom valójában transznacionális. Beszélgetés a TRANSHIROL projektről (Kérdezett és a válaszokat fordította: Balázs Imre József)*, „Korunk” 2022, nr 11, s. 20–24.

hungarolodzy z dziewięciu krajów⁶². Książka ma zostać wydana najpierw po rumuńsku, a następnie w języku słowackim, serbskim, chorwackim i polskim. Co ważne i do czego odnosi się zawarta w tytule publikacji transkulturowość, kolejne przekłady nie będą jednak swoimi dokładnymi odpowiednikami. Treść wydań w poszczególnych językach ma bowiem uwzględniać wzajemne relacje i wpływy literatury węgierskiej oraz literatury słowackiej, serbskiej, chorwackiej i polskiej. Transkulturowość rozumiana jest tu zatem możliwie najszerzej jako przenikanie się kultur, języków, literatur.

Wreszcie należy jeszcze wspomnieć jedno ważne przedsięwzięcie, które wpisuje się w węgierski dyskurs transkulturowy. W 2022 roku „World Literature Studies”, czasopismo afiliowane przy Słowackiej Akademii Nauk, wydało numer tematyczny *Transculturalism and Narratives of Literary History in East-Central Europe* pod redakcją Judit Görözdi, Zoltána Németha oraz piszącej te słowa Magdaleny Roguskiej-Németh⁶³. Znalazły się w nim dwa artykuły poświęcone literaturze węgierskiej w kontekście transkulturowości, spośród których jeden, pod tytułem *The Transcultural Levels of Minority Literary History Writing: Hungarian Literature in Slovakia*⁶⁴, zasługuje w mojej ocenie na wyróżnienie. Jego autor, Zoltán Németh udowodnił w nim bowiem, że transkulturowość, jako kategoria metodologiczna, może być z powodzeniem stosowana do badania literatur mniejszości narodowych. Jego rozważania zawarte w wyżej wymienionym artykule odnoszą się do koncepcji literatury mniejszościowej, która interpretowana jest przez Németha jako swojego rodzaju „prowokacja” względem historii literatury, jak również pozycji, jaką literatura węgierska ze Słowacji zajmuje w węgierskich i słowackich historiach literatury. Ponadto, czerpiąc z transkulturowej bazy teoretycznej, Németh opisuje „różne poziomy transkulturowości” w twórczości węgierskich pisarzy ze Słowacji, skupiając się na takich zagadnieniach, jak „transkulturowa tożsamość autorów”, „transkulturowa machineria tekstotwórcza”, „transkulturowe praktyki w kontekście społecznym” oraz „transkulturowe kierunki i luki w recepcji literackiej”⁶⁵. Wykorzystanie narzędzi metodologicznych transkulturowości do badania literatur mniejszościowych nie może być co prawda uznane za specyficznie węgierskie, nie ma ono jednak wielu odpowiedników w zachodnim dyskursie literaturoznawczym i jako takie powinno być uznane za szczególnie godne uwagi. Tym bardziej że twórczość autorów węgierskich

⁶² Są wśród nich: Imre József Balázs, Sándor Bene, Tímea Berki, Annamária Biro, Marko Čudić, Zoltán Csehy, Péter Demény, Elena Dumitru, Judit Görözdi, András Kányádi, Stephan Krause, István Ladányi, Levente Nagy, Zoltán Németh, Júlia Vallasek, Ferenc Vincze.

⁶³ *Transculturalism and Narratives of Literary History in East-Central Europe*, szerk. J. Görözdi, Z. Németh, M. Roguska-Németh, „World Literature Studies” 2022, no. 3, s. 3–4.

⁶⁴ Z. Németh, *The Transcultural Levels of Minority Literary History Writing. Hungarian Literature in Slovakia*, „World Literature Studies” 2022, no. 3, s. 96–113.

⁶⁵ *Ibidem*.

s poza granic Węgier osadzają w transkulturowym kontekście także inni węgierscy literaturoznawcy: między innymi badacz literatury węgierskiej z serbskiej Wojwodiny István Ladányi⁶⁶ czy zajmujący się siedmiogrodzką literaturą węgierską Ferenc Vincze⁶⁷ i Imre József Balázs⁶⁸.

Na koniec powyższego wyliczenia chciałabym jeszcze zwrócić uwagę na nazwiska tych autorów i autorek, których rozprawy bezpośrednio nawiązują do transkulturowości, ale w przeciwieństwie do prac wymienionych powyżej nie są to teksty, które powstały w ramach projektów, ani takie, które zostały włączone do transkulturowych numerów tematycznych czasopism. W pierwszej kolejności na uwagę zasługują liczne opracowania, artykuły i referaty konferencyjne Évy Toldi, literaturoznawczyni, która już od wielu lat niezwykle konsekwentnie odwołuje się w swojej pracy badawczej do transkulturowości. Toldi interesuje przede wszystkim twórczość pisarzy transjęzycznych węgierskiego pochodzenia, piszących w języku niemieckim. Badaczka ta szczegółowo analizowała między innymi twórczość takich autorek, jak Melinda Nadj Abonji, Terézia Mora, Ilma Rakusa. Ponadto bada ona kwestię transkulturowej tożsamości i jej literackich reprezentacji⁶⁹. Równie ważne są w kontekście węgierskich studiów transkulturowych prace Móniki Dánél, która publikuje wyniki swoich badań dotyczących węgierskiej literatury transkulturowej nie tylko w języku węgierskim, ale także w języku angielskim, serbskim i niemieckim⁷⁰. Poza tym jest ona autorką prac, które w optyce transkulturowej odnoszą się do filmu⁷¹. Na uwagę zasługują również teksty Claudii Tataschiere na temat pisarzy transjęzycznych pochodzenia węgierskiego, a zwłaszcza jej monografia poświęcona językowym aspektom twórczości niemieckojęzycznej autorki Terézii Mory⁷², oraz działalność naukowa Györgyi

⁶⁶ Zob. np. I. Ladányi, *Transzkulturális narráció Neven Ušumović isztriai horvát író novellistikájában*, „Partitúra Irodalomtudományi folyóirat” 2020, nr 1, s. 37–44.

⁶⁷ Zob. np. F. Vincze, *Prison Narratives in Eastern Europe*, „Rivista di studi Ungheresi – Nuova Serie” 2021, no. 20, s. 131–147.

⁶⁸ Zob. np. I.J. Balázs, *Többsz nyelvűség, nyelvköziség, adaptáció: román-magyar irodalmi átjárások*, „Irodalmi Szemle” 2022, nr 11, s. 59–68.

⁶⁹ Zob. np. É. Toldi, *Hovatartozástudat, nyelvváltás, poétikai tapasztalat (Ágota Kristóf, Terézia Móra, Melinda Nadj Abonji)*, „Korunk” 2011, nr 11, s. 86–91; *eadem*, *Transzkulturális tapasztalat és transzlingvális formaalkotás Oto Horvat regényeiben*, „Hungarológiai Közlemények” 2022, nr 2, s. 91–102.

⁷⁰ Zob. np. M. Dánél, *Accents and Locality. Hungarian Literature as a Medium of Multilingual Cultural Memory*, „Studi Finno-Ugrici” 2021, no. 1, vol. 1, s. 1–38.

⁷¹ Zob. np. M. Dánél, *Surrogate Nature, Culture, Women – Inner Colonies. Postcolonial Readings of Contemporary Hungarian Films*, „Acta Universitatis Sapientiae” 2012, no. 5, s. 107–128.

⁷² Zob. np. C. Tataschiere, *Con la lingua, contro la lingua. Sulla scrittura di Terézia Mora*, Roma: Aracne 2010.

Földes, które liczne opracowania dotyczą (kobiecej) literatury awangardowej z perspektywy transnarodowej i transkulturowej⁷³.

Wreszcie, należy podkreślić, że pojęcia transkulturowości, transnarodowości, wielo- i interkulturowości nie są jedynymi, których używa się w kontekście szeroko rozumianych badań transkulturowych. Na osobną refleksję zasługują z pewnością chociażby pojęcie transjęzyczności, które jest stosowane przez węgierskich literaturoznawców w zaskakująco wręcz różnych znaczeniach, oraz ciekawy i inspirujący koncept hiperkultury, sformułowany w kontrze do transkulturowości Wolfganga Welscha przez Byung-Chul Hana, niemieckiego filozofa i teoretyka kultury urodzonego w Korei Południowej⁷⁴. Opisanie powyższych zjawisk wykracza jednak poza zakres tematyczny niniejszego artykułu.

Podsumowanie

Z uwagi na specyficzny policentryczny status literatury węgierskiej badania transkulturowe od co najmniej dekady rozwijają się w węgierskim kręgu językowym wyjątkowo intensywnie. Węgierscy badacze, którzy szczególnie chętnie odnoszą się w swoich naukowych dociekaniach do transkulturowości, w zdecydowanej większości związani są z ośrodkami naukowymi usytuowanymi poza granicami kraju, przede wszystkim w krajach sąsiednich, takich jak Słowacja, Rumunia i Serbia. Tematyka, którą podejmują, jest szeroka i obejmuje przede wszystkim następujące zagadnienia i obszary: literaturę dwu-, wielo- i transjęzyczną, literaturę migracyjną, literaturę mniejszościową, a w ich obrębie – zagadnienie wielojęzyczności tekstów transkulturowych (zjawisko językowej hybrydyzacji), problematykę związaną z heterogenicznością tożsamości kulturowej autorów/bohaterów/narratorów analizowanych utworów, problem pamięci i postpamięci, recepcję literatury transkulturowej i jej miejsce w narodowych kanonach literackich oraz koncepcję transkulturowej historii literatury.

Analiza węgierskich opracowań, artykułów i prac naukowych, które czerpią z transkulturowej myśli metodologicznej, pozwala stwierdzić, że w węgierskich badaniach transkulturowych niemal powszechnie wydaje się zamienne stosowanie takich pojęć, jak transkulturowość i transnarodowość, a czasami również bezrefleksyjne zrównywanie tych terminów z wielo- i interkulturowością. Prowadzi to do wniosku, że mimo niewątpliwe dużej intensywności

⁷³ Zob. np. Gy. Földes, *Avantgárd anizksz – Transznacionális elvek és gyakorlatok*, Budapest: Gondolat Kiadó Kőr 2021.

⁷⁴ B.-Ch. Han, *Hyperculture. Culture and Globalization*, transl. D. Steuer, Cambridge: Polity Press 2022.

węgierskich badań transkulturowych pojęcie transkulturowości ma w węgierskim dyskursie literaturoznawczym nadal status zjawiska nowego, a co za tym idzie – niedookreślonego i definiowanego intuicyjnie.

Bibliografia

- Agárdi I., „*A zsidókkal együtt elvitték őket is*”. *Multidimenzionális emlékezet és kisebbségi narratíva, Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.
- Balázs I.J., *Többszínűség, nyelvköziség, adaptáció: román-magyar irodalmi átjárások*, „Irodalmi Szemle” 2022, nr 11.
- Bányai É., *A hibrid rózsza. Transzkulturalizmus Tompa Andrea regényeiben* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Bányai É., *Transzkulturális utazás (Papp Sándor Zsigmond „Gyűlölet” című regényében)* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Benyovszky K., *Nyelvek karneválja Koloman Kocúr „Sracia zbraň” (Szarbomba) című regényében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Brutovszky G., *Transzkulturális sokféleség Zehra Çirak költészetében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Csehy Z., *Michael Tarchaniota Marullus. Μιχαήλ Μάρουλλος Ταρχανειώτης (Egy második generációs migráns költő a reneszánsz Itáliában)* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Dánél M., *Accents and Locality. Hungarian Literature as a Medium of Multilingual Cultural Memory*, „Studi Finno-Ugrici” 2021, no. 1, vol. 1.
- Dánél M., *Élő regények és többszínű irodalomszemlélet. Thomka Beáta: Regénytapszatlat. Korélmény, hovatartozás, nyelvváltás*, „Irodalomtörténet” 2019, nr 1.
- Dánél M., *Nemzeti (kulturális) örökség transznacionális és transzmediális átfordításban (Vranik Rólnad: „Az állampolgár”, 2016)* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus 4.*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, s.l.: Bázis – Magyar Irodalmi és Művészeti Egyesület Szlovákiában 2022.
- Dánél M., *Surrogate Nature, Culture, Women – Inner Colonies. Postcolonial Readings of Contemporary Hungarian Films*, „Acta Universitatis Sapientiae” 2012, no. 5.

- Földes Gy., *Avantgárd anizksz – Transznacionális elvek és gyakorlatok*, Budapest: Gondolat Kiadói Kör 2021.
- Grad M., *Három magyar a Balti-tengernél. A Balti-tenger és Gdańsk Somlyó György, Pethő Tibor és Ruffy Péter szemével* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Han B.-Ch., *Hyperculture. Culture and Globalization*, transl. D. Steuer, Cambridge: Polity Press 2022.
- Hirsch M., *A visszatérés tárgyai* (Fordította: Milián Orsolya), *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.
- Jablonczay T., *A transzkulturális emlékezetek és emlékezetkutatások kihívásai a globális korban*, „Helikon” 2022, nr 3.
- Jablonczay T., *Száműzetés, melankólia, a nyelv idegensége Szenes Erzszi költészetében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Jablonczay T., *Transzkulturális emlékezetkutatás*, „Helikon” 2022, nr 3.
- Jablonczay T., *Transznacionalizmus a gyakorlatban: migrációs praxisok a könyvek, az írásmódok, a műfajok és a fordítási stratégiák geográfiájában*, „Helikon” 2015, nr 2.
- Kisantal T., *Kinek a holokausztja? A holokausztemlékezet szatirikus ábrázolásai a 2000-es évek utáni amerikai irodalomban*, *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.
- Ladányi I., *Az újvidéki Új Symposion folyóirat első szerkesztői nemzedékének többközpontú irodalom- és kultúrafelfogása* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Ladányi I., *Tolnai Ottó Krik ruže (1988) című, szerb nyelven írt verseskötetének nyelvi és kulturális beágyazottsága* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Ladányi I., *Transzkulturális narráció Neven Ušumović isztriai horvát író novellisztikájában*, „Partitúra Irodalomtudományi folyóirat” 2020, nr 1.
- Lomboš K., *Livia Bitton-Jackson trilógiája és a transzkulturalizmus* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Mádi G., *Nyelvi kontaktushatások egy magyar kisebbségi regényben: Berniczky Éva „Méhe nélkül a bába” című regénye alapján* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- N. Tóth A., *Pluricentrikus nyelv és transzkulturális jelenségek Norbert György „Klára” című regényében* [w] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai*

- irodalmakban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- N. Tóth A., *Samko Tále transzkulturális regénytere* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- N. Tóth A., *Selmeč mint transzkulturális tér* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Nagranie ze spotkania promującego numer tematyczny „Helikonu” poświęcony badaniom transnarodowym w literaturoznawstwie, <https://fb.watch/n844OXhnje/> [dostęp: 27.06.2023].
- Nagy Cs., *Transzkulturális és regionális kódok a „szlovákiai magyar irodalomban”* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalmakban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Németh Z., *A regény új, transzkulturális korszaka. Thomka Beáta, Regénytapasztalat. Korélmény, hovatartozás, nyelvváltás, „Szépirodalmi Figyelő”* 2019, nr 5.
- Németh Z., *A transzkulturalizmus és bilingvizmus szintjei a szlovákiai magyar irodalomban* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Németh Z., *Fogalmak, modellek felnyitása. Beszélgetés a transzkulturalizmus-kutatók helyzetéről (Kérdezt Balázs Imre József)*, „Korunk” 2022, nr 11.
- Németh Z., *Hogyan írjunk transzkulturális irodalomtörténetet?* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus 4.*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, s.l.: Bázis – Magyar Irodalmi és Művészeti Egyesület Szlovákiában 2022.
- Németh Z., *Pluricentrikus nyelv és transzkulturalizmus a kortárs határon túli magyar irodalmakban* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalmakban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Németh Z., *The Transcultural Levels of Minority Literary History Writing. Hungarian Literature in Slovakia*, „World Literature Studies” 2022, no. 3.
- Ortiz F., *Contrapunteo cubano del tabaco y el azúcar*, Madrid: Ediciones Cátedra 2002.
- Pénzes T., *A szlovák expat szerzők műveiben előforduló kultúraspecifikus kifejezések és vendégszavak fordítása (Svetlana Žuchová, Ivana Dobrakovová, Zuzka Kerplová, Mária Modrovich)* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus 4.*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, s.l.: Bázis – Magyar Irodalmi és Művészeti Egyesület Szlovákiában 2022.
- Petres Csizmadia G., „A kétnyelvűség komplikációi”. Mila Haugová „Zrkadlo dovnútra” (*Belső tükrök*) c. *Önéletrajzáról* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az*

- irodalomban, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Petres Csizmadia G., *Az utazás interferenciája. Start és cél között rázkódik a test* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Petres Csizmadia G., „*Hijábo beszíll így vagy úgy a embër, akkor is csak a magájét mongya*”. Száz Pál „*Fűje sarjad mezőknek*” című műve nyelvhasználatáról [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalmakban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Polgár A., *Alexandra Salmela meséinek transzkulturális értelmezése* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Roguska M., *Identitásnarratívák kortárs magyar származású írónők prózájában* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalmakban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Roguska-Németh M., *A transzkulturalizmus. Metodológia és fogalomtörténet* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Roguska-Németh M., *Posztemlékezet és trauma. Transzkulturális esettanulmány (Charlotte Mendelson: Törtmagyar; Sacha Batthyány: És nekem mi közöm ehhez?)*, *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.
- Rothberg M., *W.E.B. Du Bois Varsóban: A holokauszt emlékezete és a bőrszín-határvo-nal (1949–1952)* (Fordította: Gerencsér Péter), *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.
- Silverman M., *Gyarmati kísértetek a holokauszt ábrázolásában (Fordította: Balogh Eszter Edit)*, *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.
- Szávai D., *A székey Edward. Gondolatok az első európai komparatistikai lap, az Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok, az Acta Comparationis Litterarum Universarum történetéről a többnyelvűség perspektívájában* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalmakban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Tatasciore C., *Con la lingua, contro la lingua. Sulla scrittura di Terézia Mora*, Roma: Aracne 2010.

- Terian A., *Minden nemzeti irodalom valójában transznacionális. Beszélgetés a TRANSHIROL projektről (Kérdeztett és a válaszokat fordította: Balázs Imre József)*, „Korunk” 2022, nr 11.
- Thomka B., *Germanofónia és a posztmigráns irodalom*, „Helikon” 2014, nr 4.
- Thomka B., *Regénytápasztalat. Korélmény, hovatarozás, nyelvvtás*, Budapest: Kijárat Kiadó 2018.
- Toldi É., *Hovatarozástudat, nyelvvtás, poétikai tapasztalat (Ágota Kristóf, Terézia Móra, Melinda Nadj Abonji)*, „Korunk” 2011, nr 11.
- Toldi É., *Transzkulturális tapasztalat és transzlingvtális formaalkotás Oto Horvat regényeiben*, „Hungarológiai Közlemények” 2022, nr 2.
- Transculturalism and Narratives of Literary History in East-Central Europe*, szerk. J. Görözdí, Z. Németh, M. Roguska-Németh, „World Literature Studies” 2022, no. 3.
- Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.
- Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Középeurópai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Transzkulturalizmus és bilingvizmus 4.*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, s.l.: Bázis – Magyar Irodalmi és Művészeti Egyesület Szlovákiában 2022.
- Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalmakban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Középeurópai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Középeurópai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Transznacionális politika és a holokauszt emlékeztörténete*, szerk. A.L. Szász, M. Zombory, Budapest: Befejezetlen Múlt Alapítvány 2014.
- Varga Z., *Komparatistkai kutatások az ezredfordulón. Összehasonlító irodalomtudomány a multikulturalizmus és a globalizáció korában*, „Helikon” 2014, nr 4.
- Vilmos E., *A vér és a tér öröksége. A holokauszt emlékezet kortárs irodalmi az Újvilágban és az Óhazában*, *Transzkulturális emlékezetkutatás*, szerk. T. Jablonczay, „Helikon” 2022, nr 3.
- Vincze F., *Prison Narratives in Eastern Europe*, „Rivista di studi Ungheresi – Nuova Serie” 2021, no. 20.
- Visy B., *Súlyos határsértés. Határhely(zet)ek, identitáshatárok Tolnai Ottó Szeméremékszerek című regényében* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. O. Hegedűs, Z. Németh, A.N. Tóth, G. Petres Csizmadia, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre / Középeurópai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2019.
- Visy B., *Száműzetések – a belső emigráció formái Kertész Imre prózájában* [w:] *Transzkulturalizmus és bilingvizmus az irodalomban*, szerk. Z. Németh, M. Roguska-Németh, Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií v Nitre / Középeurópai Tanulmányok Kara, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem 2018.
- Welsch W., *Transculturality in Literature. A Phenomenon as Old as It Is Current*, „World Literature Studies” 2022, no. 3.
- Welsch W., *Transculturality – the Puzzling Form of Cultures Today* [w:] *Spaces of Culture. City, Nation, World*, eds. M. Featherstone, S. Lash, London: Sage 1999.

Streszczenie

Pojęcie transkulturowości w węgierskojęzycznej refleksji literaturoznawczej

Celem artykułu jest analiza tego, jak pojęcie transkulturowości rozumiane jest w węgierskojęzycznym dyskursie literaturoznawczym. Węgierskie badania stanowią bowiem jeden z tych obszarów, w których studia transkulturowe rozwijają się wyjątkowo prężnie, co wynika ze specyfiki literatury węgierskiej, która od ponad wieku ma charakter policentryczny. W artykule wymienia najważniejsze węgierskojęzyczne opracowania naukowe, które bezpośrednio odnoszą się do transkulturowości, względnie czerpią z transkulturowej myśli metodologicznej, i analizuje się je pod kątem tego, jak ich autorzy definiują pojęcie transkulturowości. Wnioski, które płyną z przeprowadzonej analizy, pozwalają stwierdzić, że gros węgierskich literaturoznawców stosuje pojęcie transkulturowości zamiennie z innym, zbieżnym z nim, choć nie w pełni bliskoznacznym mu terminem transnarodowości. To z kolei świadczy o tym, że transkulturowość jest na Węgrzech cały czas pojęciem nowym, niedookreślonym i wymagającym każdorazowo ponownego zdefiniowania na użytek pojedynczych prac.

Słowa kluczowe: transkulturowość, transnarodowość, literatura węgierska, literatura mniejszościowa, dyskurs literaturoznawczy

Summary

Interpreting the Concept of Transculturalism in Hungarian Literary Discourse

The paper analyses how the concept of transculturalism is understood in Hungarian-language literary discourse. Indeed, Hungarian research is one of those areas in which transcultural studies are developing particularly rapidly, as dictated by the specific nature of Hungarian literature, which has been polycentric for more than a century. The study lists the most important Hungarian-language scholarly works that directly refer to transculturalism, or that draw on transcultural methodological thought, analysing them in terms of how their authors define the concept of transculturalism. The conclusions that emerge from the analysis reveal that the majority of Hungarian literary scholars use the concept of transculturalism interchangeably with the similar but not fully synonymous term of transnationalism. This, in turn, shows that transculturalism remains a new and not well-defined concept in Hungary, which must be redefined each time for use in individual papers and articles.

Keywords: transculturalism, transnationalism, Hungarian literature, minority literature, literary discourse